8 Indians in Fortune's list of powerful women

अष्टलक्ष्मी नमस्तुभ्यम्

आशिया-प्रशांत या प्रदेशातल्या २५ प्रभावशाली महिलांची यादी फॉर्च्युन या नियतकालिकाने नुकतीच प्रसिद्ध केली. त्यामध्ये आठ महिला भारतीय आहेत. या पैसा निर्माण करणाऱ्या आहेत, म्हणूनच त्या अष्टलक्ष्मी आहेत. पुराणामध्ये लक्ष्मी किंवा सुबत्तेचे आठ प्रकार सांगितले आहेत. आदी, धान्य, धैर्य, गज, संतान, विजय, विद्या आणि धन अशा या आठ लक्ष्मी आहेत. अष्टलक्ष्मींमध्ये जीवन सुविहितपणे जगण्यासाठी लागणाऱ्या अशा आठ प्रकारच्या गोष्टींचा समुच्चय झाला आहे. आधुनिक भारतीय स्त्री नेमकी चांगले जीवन जगण्यासाठी लागणाऱ्या अनेक गोष्टी आपल्यापर्यंत पोहोचवू पाहत आहे. कुटुंबाला हातभार म्हणून घराबाहेर पडलेली ही स्त्री आता कॉर्पोरेट जगाच्या शिखरापर्यंत पोहोचली आहे, एवढंच नाही, तिथे प्रभावशालीही ठरू लागली आहे. यंदाच्या 'फॉर्च्युन'च्या यादीने हे सिद्ध केलंच आहे. आज सुरू होणाऱ्या नवरात्रात अष्टलक्ष्मींना वंदन करताना 'फॉर्च्युन'च्या यादीत असणाऱ्या या आठ भारतीय स्त्रियांना विसरून कसं चालेल?

वैभव वझे

चंदा कोचर
अध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक, आयसीआयसीआय बँक

दूरदृष्टी असलेल्या आणि आपल्या बँकेला निश्चित ध्येयाप्रत घेऊन जाण्यासाठी प्रचंड मेनत घेण्याची तयारी असलेल्या अशा चंदा कोचर यांचा जन्म १७ नोव्हेंबर १९६१ रोजी जयपूर इथं झाला. कॉस्ट अकाऊंटंट झाल्यानंतर त्यांनी व्यवस्थापनशास्त्राची पदवी घेतली आणि त्या १९८४ मध्ये तत्कालीन इंडस्ट्रियल क्रेडिट अँड इन्व्हेस्टमेंट कॉर्पोरेशन ऑफ इंडिया लिमिटेड (आयसीआयसीआय) या संस्थेत मॅनेजमेंट ट्रेनी म्हणून रुजू झाल्या. या उमेदवारीच्या काळात त्यांनी वस्त्र, कागद आणि सिमेंट या क्षेत्रांचे प्रकल्प हाताळले. कामातल्या शिस्तीची चुणूक चंदाजींनी तिथंच दाखवली होती. त्यामुळेच १९९३ मध्ये आयसीआयसीआय बँक स्थापन करायचं ठरल्यावर पहिल्या फळीत चंदा कोचर यांचा समावेश करण्यात आला. त्यांना पुढच्याच वर्षी सहाय्यक महाव्यवस्थापक अशी बढती देण्यात आली. तिथून या विदुषीनं कधीही मागे वळून पाहिलंच नाही. एप्रिल २००१ मध्ये कार्यकारी संचालक, २००६ मध्ये उपव्यवस्थापकीय संचालक, मुख्य वित्त अधिकारी आणि मे २००९ मध्ये पाच वर्षांसाठी अध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक... आजही त्या या पदावर कार्यरत आहेत. कोचर यांनी आपल्या कुशल नेतृत्वगुणाने बँकेला अनेक महत्त्वाचे राष्ट्रीय - आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार मिळवून दिले आहेत.

चंदा कोचर २००५ पासून सातत्याने फॉर्च्युन नियतकालिकाच्या मोस्ट पॉवरफुल वुमेन इन बिझिनेस या यादीत झळकत आहेत. २००९ मध्ये त्या फोर्ब्ज नियतकालिकाच्या जगातील १०० शक्तिशाली महिलांच्या यादीत विसाव्या क्रमांकावर आल्या. यावर्षी फॉर्च्युन नियतकालिकाने प्रसिद्ध केलेल्या आशिया-प्रशांत प्रदेशातील २५ शक्तिशाली महिलांच्या यादीत चंदा कोचर यांचे नाव दुसऱ्या क्रमांकावर आहे.

अरुंधती भट्टाचार्य
अध्यक्ष, भारतीय स्टेट बँक

बंगाली हिंदू कुटुंबात १८ मार्च १९५६ रोजी कोलकाता इथं जन्मलेल्या अरुंधती भट्टाचार्य यांचं बालपण मात्र भिलईमध्ये गेलं. १९७७ मध्ये प्रोबेशनरी ऑफिसर या पदावर त्यांनी भारतीय स्टेट बँकेतून आपली व्यावसायिक कारकीर्द सुरू केली. निर्णयक्षमता आणि नेमस्तपणा अंगी असलेल्या अरुंधतीजींना बँकेतील साचेबद्ध दैनंदिन वातावरणाचा कंटाळा आला नाही. बँकिंग क्षेत्र स्वीकारताना, लोकांपर्यंत बँक पोहोचवताना नवं काही करण्याचा ध्यास त्यांनी कायम धरला.

भारतीय स्टेट बँकेतल्या आपल्या ३६ वर्षांच्या कारकीर्दीत त्यांनी परकी चलन, कोष, रिटेल कामकाज, मनुष्यस्रोत व गुंतवणूक बँकिंग या विभागांत काम केलं आहे. एसबीआय जनरल इन्शुरन्स, एसबीआय कस्टोडियल सर्व्हिसेस व एसबीआय मॅक्वारी इन्फ्रास्ट्रक्चर फंड या संस्था स्थापन करण्यामध्ये अरुंधती भट्टाचार्य यांचा मोठा हात आहे. नवतेच्या ध्यासापायी त्यांनी बँकेत महिला कर्मचाऱ्यांना मुलं किंवा ज्येष्ठ यांची काळजी घेता यावी यासाठी दोन वर्षं रजा योजना सुरू केली.

या सगळ्या योगदानाचं योग्य फळ अरुंधतीजींना मिळालं आणि ७ ऑक्टोबर २०१३ रोजी त्या भारतीय स्टेट बँकेच्या अध्यक्ष झाल्या. बँकेच्या इतिहासात पहिली महिला अध्यक्ष होण्याचा मान त्यांना मिळाला. फोर्ब्ज नियतकालिकाच्या शक्तिशाली महिलांच्या यादीत यंदा त्या ३६व्या स्थानावर आहेत. शिवाय फॉर्च्युन नियतकालिकाने नुकत्याच प्रसिद्ध केलेल्या आशिया-प्रशांत प्रदेशातील २५ शक्तिशाली महिलांच्या यादीत त्या चौथ्या क्रमांकावर आहेत.

निशी वासुदेव
अध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक, हिंदुस्थान पेट्रोलियम कॉर्पोरेशन लिमिटेड (एचपीसीएल)

पेट्रोलियम क्षेत्रात एखाद्या महिलेनं कारकीर्द घडवणं ही गोष्ट तशी विरळाच. जगात पेट्रोलियम क्षेत्रात सर्वोच्च पदावर असलेल्या महिलांची संख्या हाताच्या बोटांवर मोजण्याएवढीच आहे. अवजड अभियांत्रिकी विद्या पुरुषांनीच घ्यावी, तशी मेहनत स्त्रियांना झेपणार नाही, अशी समाजाची धारणा असते. या धारणेला छेद देत निशी वासुदेव यांनी मात्र पेट्रोलियम क्षेत्रात कारकीर्द घडवण्याचा निर्धार केला होता. बी.ए. झाल्यावर त्यांनी कोलकाता इथल्या आयआयएम या संस्थेतून एमबीए केलं. ३० मार्च १९५६ मध्ये जन्मलेल्या निशीजींनी आपल्या कारकीर्दिची सुरुवात इंजिनीयर्स इंडिया या कंपनीतून केली. इंजिनीयर्स इंडियामधून कारकीर्द सुरू केल्यावर मग २००७ मध्ये इंडियन ऑईलच्या संचालक मंडळातील पहिली महिला म्हणून निशी वासुदेव यांचा शिरकाव झाला. त्या अतिशय मनमोकळ्या आणि सरळ-थेट विधानं करणाऱ्या. २०१३ मध्ये त्यांना हिंदुस्थान पेट्रोलियम कॉर्पोरेशन लिमिटेड (एचपीसीएल) या कंपनीचे अध्यक्ष म्हणून नेमण्यात आले. एचपीसीएलच्या त्या पहिल्या महिला अध्यक्ष आहेत. निशी वासुदेव यांना पेट्रोलियम क्षेत्राचा ३६ वर्षांचा दीर्घ अनुभव आहे. त्यांचा समावेश फॉर्च्युन नियतकालिकाच्या आशिया-प्रशांत प्रदेशासाठीच्या २५ शक्तिशाली महिलांमध्ये पाचव्या स्थानावर झाला आहे.

शिखा शर्मा
अध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक, ॲक्सिस बँक

एका सैन्याधिकाऱ्याच्या कुटुंबात १९ नोव्हेंबर १९५८ रोजी जन्मलेल्या शिखा शर्मा यांनी दिल्लीहून इकॉनॉमिक्समध्ये बी.ए. पूर्ण केलं आणि त्यानंतर अहमदाबाद इथल्या आयआयएममधून एमबीए पूर्ण केलं.

शिखाजींनी आपल्या कारकीर्दिला आयसीआयसीआय बँकेतून १९८० मध्ये सुरुवात केली. आयसीआयसीआय समूहात त्या २९ वर्षं होत्या. १९९२ मध्ये स्थापन झालेल्या आयसीआयसीआय सिक्युरिटीजमध्ये त्यांचा सक्रिय सहभाग होता. १९९५ मध्ये त्या आयसीआयसीआय सिक्युरिटीजमध्ये गेल्या आणि त्यानंतर जे. पी. मॉर्गन कंपनीत गेल्या. १९९७ मध्ये आयसीआयसीआय समूहात पुनरागमन झाल्यावर त्यांनी आयसीआयसीआय प्रुडेन्शियल आयुर्विमा कंपनीचं मुख्य कार्यकारी अधिकारी पद सांभाळलं.

या सगळ्या धामधुमीत देशात तिसऱ्या सर्वात मोठ्या खासगी बँकेचा, ॲक्सिस बँकेचा १९९४ मध्ये उदय झाला. २००९ मध्ये शिखा शर्मा यांनी ॲक्सिस बँकेच्या व्यवस्थापकीय संचालक व मुख्य कार्यकारी अधिकारी म्हणून सूत्रं हाती घेतली. ॲक्सिस बँक यूके लिमिटेड, ॲक्सिस कॅपिटल लिमिटेड, ॲक्सिस प्रायव्हेट इक्विटी लिमिटेड व ॲसेट मॅनेजमेंट कंपनी लिमिटेडच्याही त्याच अध्यक्ष आहेत. त्यांच्या कार्यकुशल नेतृत्वामुळे ॲक्सिस बँकेचा समभाग ९० टक्के वधारला. बँकेच्या मत्तेत २०१२-१३ मध्ये ३० टक्के वाढ होऊन ती ५५ अब्ज डॉलर झाली. आज बँकेच्या २ हजार २२५ शाखा व ११ हजार ७९६ एटीएम कार्यरत आहेत. अनेक मानाचे पुरस्कार मिळालेल्या शिखा शर्मा या फॉर्च्युन नियतकालिकाने आशिया-प्रशांत प्रदेशातील शक्तिशाली महिलांच्या तयार केलेल्या यादीत दहाव्या क्रमांकावर आहेत.

किरण मझुमदार शॉ
अध्यक्ष, बायोकॉन

२३ मार्च १९५३ रोजी जन्मलेल्या किरण मझुमदार शॉ या बायोकॉन लिमिटेडच्या तसंच आयआयएम बंगळूरुच्या अध्यक्ष आहेत. शास्त्र व रसायन क्षेत्रातील अतुलनीय कामगिरीबद्दल त्यांना यावर्षीचं आंतरराष्ट्रीय ओथमर सुवर्णपदक मिळालं आहे. बेंगळूरु इथल्या मझुमदार या गुजराती कुटुंबात त्यांचा जन्म झाला. त्यांचे वडील रसेंद्र मझुमदार हे युनायटेड ब्रुअरीजमध्ये मुख्य ब्रुमास्टर होते. त्यांनी किरणजींना फर्मेन्टेशन सायन्स शिकण्याविषयी सुचवलं. त्यावेळी हे क्षेत्र महिलांसाठी नव्हतंच. मग मॉल्टिंग व ब्रुइंग शिकण्यासाठी किरण ऑस्ट्रेलियाला गेल्या. त्यांनी १९७५ मध्ये मास्टर ब्रुअर ही पदवी मिळवली, मात्र त्यांना नोकरी मिळेना. ब्रुइंग व मॉल्टिंग हे पुरुषांचं काम आहे असं सांगून त्यांना नोकरी नाकारली गेली. दरम्यान त्यांना स्कॉटलंडमध्ये नोकरी मिळाली.

स्कॉटलंडमध्ये जाण्याच्या तयारीत असतानाच त्यांची भेट बायोकॉन बायोकेमिकल्स लिमिटेड या आयर्लंडमधल्या कॉर्क इथल्या कंपनीच्या संस्थापकाशी, लेस्ली ऑचिनक्लॉस यांच्याशी झाली. या भेटीनं किरणजींमधला उद्योजक जागा झाला. ऑचिनक्लॉसची ही कंपनी ब्रुइंग, फूड पॅकिंग व वस्त्रोद्योग यांना लागणारी विकरं तयार करत असे. काही काळ या कंपनीत काम केल्यावर त्या भारतात परत आल्या आणि १९७८मध्ये बायोकॉन इंडियाची त्यांनी स्थापना केली. अनेक अडचणींवर मात करून वर्षभरातच बायोकॉन इंडियाने बाळसं धरलं आणि विकरांचं उत्पादन करायला सुरुवात केली. आज ही कंपनी देशातील जैवतंत्रज्ञानातील प्रथम क्रमांकाची कंपनी आहे. जैवतंत्रज्ञानातल्या त्यांच्या उल्लेखनीय कामगिरीची दखल घेऊन सरकारनं त्यांना १९८९ मध्ये पद्मश्री तर २००५ मध्ये पद्मभूषण सन्मान प्रदान केला. फॉर्च्युन नियतकालिकाच्या यादीत त्यांचा क्रमांक १९ वा आहे.

चित्रा रामकृष्ण
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, राष्ट्रीय शेअर बाजार (एनएसई)

चित्रा रामकृष्ण यांनी आपली व्यावसायिक कारकीर्द चार्टर्ड अकाऊंटंट म्हणून सुरू केली. १९८५ मध्ये आयडीबीआय बँकेच्या प्रॉजेक्ट फायनान्स विभागात त्या रुजू झाल्या आणि तेव्हा त्यांचा प्रथम फायनान्सशी संबंध आला. आयडीबीआय बँकेत असताना त्यांनी बाँड इश्यू अत्यंत यशस्वी करून दाखवला. याचा उपयोग पुढे राष्ट्रीय शेअर बाजाराची जुळणी सुरू असताना त्यांना झाला. एस. एस. नाडकर्णी यांनी राष्ट्रीय शेअर बाजार अर्थात एनएसई स्थापन करायचं ठरवलं तेव्हा त्यांच्या महत्त्वाच्या व्यक्तींमध्ये चित्रा रामकृष्ण यांचा समावेश केला गेला. सेबीबरोबर केलेल्या कामाचा अनुभव उपयोगी पडला. आजही चित्रा रामकृष्ण या सेबीच्या विविध समित्यांवर असतात. सेकंडरी मार्केट ॲडव्हायजरी समिती, डिस्क्लोजर्स अँड अकाऊन्टिंग स्टँडर्डस्‌ समिती अशा समित्यांवर त्या आजही आहेत. संस्था उभारण्यासाठी महत्त्वाचं योगदान देणारी व्यक्ती म्हणून चित्रा रामकृष्ण यांची प्रतिमा आहे. आज एनएसई हा जगातील सातव्या क्रमांकाचा सर्वात मोठा भांडवल बाजार आहे. ही सगळी चित्रा रामकृष्ण यांच्या नेतृत्वगुणाची किमया आहे.

नैना लाल किडवई
राष्ट्रीय प्रमुख, एचएसबीसी

शिक्षणानं चार्टर्ड अकाऊंटंट असलेल्या नैना लाल किडवई या हाँगकाँग अँड शांघाय बँक ऑफ कॉमर्स अर्थात एचएसबीसीच्या राष्ट्रीय प्रमुख म्हणून कार्यरत आहेत. त्यांनी महत्त्वाची औद्योगिक संघटना असलेल्या फिक्कीचं अध्यक्षपदही भूषवलं आहे. इकॉनॉमिक्समध्ये पदवी, हार्वर्ड बिझिनेस स्कूलमधून एमबीए केलं आहे. नैनाजींना मायक्रोफायनान्स आणि ग्रामीण भागातील महिलांसाठी जीविताची सुविधा देणं यामध्ये रस आहे. आयसेक या जगातील सर्वात मोठ्या तरुणांच्या संघटनेच्या राष्ट्रीय सल्लागार मंडळाच्या त्या सदस्य आहेत. हिमालयात ट्रेकिंग करणं हा त्यांचा आवडता छंद आहे. त्यांना भारतीय शास्त्रीय संगीत आणि पाश्चात्त्य संगीताची आवड आहे. बँकिंग, व्यापार, उद्योग व वित्त क्षेत्रातील त्यांच्या कामगिरीची दखल घेऊन तसंच फिक्की या संघटनेतलं त्यांचं योगदान पाहून सरकारनं त्यांना पद्मश्री दिली. त्यांची सुरुवात १९८२ ते १९९४ या काळात एएनझेड ग्रीन्डलेजपासून झाली. सध्या त्या एचएसबीसीमध्ये एचएसबीसी ॲसेट मॅनेजमेंट इंडिया आणि एचएसबीसी इन्व्हेस्टडायरेक्ट इंडिया या कंपन्यांच्याही अध्यक्ष आहेत. नेसले एसएच्या संचालक मंडळात त्या बिगर कार्यकारी संचालक म्हणून तर सिटी ऑफ लंडन ॲडव्हायजरी कौन्सिल फॉर इंडियाच्या अध्यक्ष म्हणूनही त्या कार्यरत आहेत.

मल्लिका श्रीनिवासन
अध्यक्ष, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, टॅफे

टीव्हीएस मोटर्सचे अध्यक्ष वेणू श्रीनिवासन यांच्या पत्नी अशी ओळख करून देणाऱ्याला मल्लिका श्रीनिवासन यांच्याबद्दल फारशी माहिती नाही असंच म्हणावं लागेल. मल्लिका श्रीनिवासन या विचारवंत, धोरणकर्त्या, उद्योजक आणि सर्वोत्तमाचा आग्रह धरणाऱ्या नेत्या म्हणून व्यवसाय क्षेत्रात ओळखल्या जातात. त्या १.६ अब्ज डॉलरच्या आणि १९६० मध्ये चेन्नईमध्ये स्थापन झालेल्या ट्रॅक्टर्स अँड फार्म इक्विपमेंट लिमिटेड अर्थात टॅफे या कंपनीच्या अध्यक्ष व मुख्य कार्यकारी अधिकारी आहेत. ही कंपनी ट्रॅक्टर उत्पादन करणारी जगातली तिसऱ्या क्रमांकाची सर्वात मोठी कंपनी आहे. याखेरीज त्या टाटा स्टील लिमिटेड, टाटा ग्लोबल बिव्हरेजेस लिमिटेड आणि अमेरिकेच्या ॲगको या कंपन्यांच्या संचालक मंडळावर सदस्य म्हणूनही कार्यरत आहेत. टॅफेमधल्या आपल्या २५ वर्षांच्या कारकिर्दीत त्यांनी टॅफेला उत्कृष्ट आणि मोठ्या प्रमाणावर ट्रॅक्टर तयार करणारी कंपनी म्हणून विकसित केलं आहे.

केवळ व्यावसायिक म्हणून समाजात आपली प्रतिमा विकसित होतानाच समाजाचं आपण काहीएक देणं लागतो ही भावनाही त्यांच्या मनात असते. त्यातूनच त्यांनी डोळ्यांची निगा राखण्यासाठी शंकर नेत्रालय, कॅन्सर हॉस्पिटल अशा संस्था चेन्नईमध्ये सुरू केल्या आहेत. याशिवाय तिरुनेलवेली जिल्ह्यात त्यांनी अनेक शैक्षणिक व आरोग्यसेवा देणाऱ्या संस्था सुरू केल्या आहेत. यावर्षी सरकारने त्यांचा गौरव व्यापार व उद्योगातील भरीव कामगिरीसाठी पद्मश्री देऊन केला आहे. फॉर्च्युन नियतकालिकाच्या यादीत त्यांचा क्रमांक २५ वा लागला आहे.